

М.В.Багров

**РЕЦЕНЗІЯ НА ПІДРУЧНИК БЛІЙ Г.,
МУЛЛЕР П., ШАБЛІЙ О.І
“ГЕОГРАФІЯ: СВІТИ, РЕГІОНИ,
КОНЦЕПТИ”/ ПЕР. З АНГЛ.**

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь

Рецензований підручник належить до оригінальних фундаментальних видань, яких в Україні поки що не було. Його автори – два американські географи з відомих університетських центрів США (Мічиган, Маямі) і наш український учений, автор підручників і навчальних посібників із соціально-економічної географії України, заслужений професор Львівського національного університету ім. І. Франка Олег Шаблій. Останньому належить великий розділ “Україна”, який становить десяту частину книги, а також наукове редагування її українського перекладу із десятого англомовного видання.

У чому головне достоїнство книги? Чому око українських географів і видавців впало саме на цей підручник?

Передовсім, це книга про *людину*, людські спільноти у їхньому живому житті, у “географічному бутті”, тобто у закоріненості людей у природне довкілля в нашому різноманітному і контрастному світу. Новизною тут є те, що автори представляють світ нетрадиційно, тобто на розрізі материків і держав. Вони виділяють дванадцять так званих “релм”, тобто *географічні світи*. Кожен такий світ – це велика область, на Земній кулі, що характеризується історико-культурною та природно-географічною специфікою. Є своєрідні цивілізаційні світи.

Серед глобальних світів виділено: Європейський, Російський, Північноамериканський, Середньоамериканський, Південноамериканський, Північноафрикансько-Південнозахідноазійський, Східноазійський, Південно-Східноазійський, Австралійський і Тихоокеанський. Як бачимо, деякі світи охоплюють частини сусідніх материків, а один з них є океанічним (Тихоокеанський).

Автори виділяють два типи цих світів: один, де чітко домінує певна країна; другий, де таке домінування відсутнє. Прикладом першого є Російський світ, прикладом другого – Європейський, до якого автори відносять і Україну.

Регіони трактуються авторами як геопросторові частини окремих світів, що характеризуються специфічними особливостями природи, історії, демографії, культури, господарського розвитку, взаємодії суспільства і природи тощо. Так Європа поділена на регіони: Західна Європа, Британські острови, Північна Європа, Середземноморська Європа, Східна Європа. В останню входять чотири субрегіони, і в один з них – Чорноморський входить Україна.

Отже, держава як політично-територіальна цілість є останнім (четвертим) ступенем системи: географічний світ – регіон – субрегіон – держава. Цим, правда, геопросторовість не закінчується. Часто в середині держави встановлено менші територіальні одиниці з урахуванням демографічної, етнічної чи господарської специфіки.

Таким чином, маємо досить послідовну *геопросторову класифікацію*, у якій одиниці першого рівня входять у територіальні відмінності вищого. Правда, саме тут на світовому рівні підтверджується обґрунтований О. Шаблієм принцип нестрогої побудови реальної таксономії географічних понять: буває, що одиниця вищого рівня прямо входить не у вищий над нею рівень, а ніби “проскакує” його. Наприклад, у регіоні Північної Америки субрегіони відсутні, а прямо в нього входять держави – США і Канада.

Високий теоретичний, методичний і прикладний рівні забезпечуються великою мірою системою концептів. Концепт – це розгорнуте поняття, свого роду стисла концепція. Сукупність концептів викладено у кінці книги у так званому глосарію.

Позитивна сторона книги – це її україноцентризм, ідею якого О.І. Шаблію вдалося провести через усю її канву від початку до кінця. По-перше, це досягається шляхом введення великого розділу під назвою “Україна”; по-друге, шляхом українізації термінології

(більшість термінів в американському виданні мають латинську основу); по-третє, впровадження багатьох термінів і понять, що виникли на українському і східнослов'янському ґрунті (наприклад, геоторія, територіально-виробничий комплекс, глобальний український простір тощо) і, по-четверте, шляхом внесення у список рекомендованої літератури українських навчальних та літературних наукових джерел тощо.

Особливої уваги заслуговує картографічний матеріал підручника. Це його складова і невід'ємна частина. Тут представлено 250 карт і картосхем, які вдало і лаконічно не лише ілюструють, а, що дуже важливо, доповнюють, конкретизують і місцями узагальнюють інформацію тексту. Карти є дидактичним та евристичним засобом, що дуже суттєво у процесі навчання студентів географічних та економічних факультетів, і додамо, - факультетів міжнародних відносин університетів. Серед картосхем на особливу увагу заслуговують зображення міст, зокрема головних столичних, економічних, торгових та рекреаційних центрів.

Слід відзначити і проблеми, пов'язані з перекладом термінологічного апарату, історично складеного в англійській географії, і глосарію (словника) термінів і понять. Всього у книзі окремо виділено 250 термінів, понять і концептів, тобто у середньому один з них припадає на три сторінки. Науковому редактору О. Шаблію вдалося успішно справитися з цим нелегким завданням. Адже частина понять, в українській географії не використовувалася (наприклад, поняття "первинного кордону" – по-англійськи *antecedent boundary*) або не має відповідних корелятивів. Складено досить великий глосарій-словник, використовуваних у тексті підручника термінів і понять, доповнений редакторами багатьма поняттями із української національної географії.

Книга багато ілюстрована слайдами, аерокосмічними фотознімками, схемами, графіками і діаграмами. Візуалізація земної поверхні, її світів і регіонів у поєднанні з системою загальних понять, категорій і концепцій створюють неповторний образ планети Земля, що відповідає сучасним потребам людини, особливо молодого покоління, яке освоює географічні премудрості.

У підручнику "Географія: світи, регіони, концепти", за висловом проф. О.І. Шаблія, - розглянуто глобальну панораму суспільного буття країн і держав, народів і племен, їхньої закоріненості у природне довкілля, що проявляється у способах життя людності й типах матеріальної і духовної культури. Дванадцять людських світів формують неповторний образ глобального соціуму, мовби дванадцять апостолів у духовній мережі сучасної цивілізації. Серед них, - у контексті європейських географічних, геополітичних, і додаймо, - духовних реалій споконвіку займає своє Богом визначена місце наша Україна.